

Folket får inte höras

Väljarna får inte säga sin mening i folkomröstningsfrågan, det är det centrala i regeringsmajoritetens beslut i tisdags. Sedan något år efter världskrigets slut har denna fråga varit aktuell, med utredningar, propositioner, motioner, debatt i riksdag och press. Om en viss utvidgning av folkomröstningen (har småningom enighet nåtts, även om socialdemokraterna — förr den direkta demokratins ivriga anhängare — länge var motvilliga och endast sent och surt gått med på en ytterst begränsad reform. Vad debatten främst gällt är om den nu existerande rådgivande omröstningen skall förenas med eller ersättas av den beslutande eller avgörande form som ger väljarna möjlighet att i särskilda fall inlägga sitt veto mot ett riksdagsbeslut. Varför inte använda den ena, rådgivande formen, för att få reda på hur väljarna ställer sig till den andra, beslutande formen — det är innebörden i det förslag av oppositionen som nu röstats ned. Väljarna får inte ens tillfrågas i saken, så lyder regeringens paroll.

Från en synpunkt är detta naturligt. Man kan med säkerhet utgå från att folket vill ha ökade befogenheter; att en majoritet inom alla partier finns för folklig beslutanderätt i speciella fall, det visar de många opinionsundersökningar som ägt rum. Då regeringen är rädd för beslutande omröstningar, är den därför självfallet också rädd för att inhämta folkets råd i saken. Det är lättare att stämna i bäcken än i ån; här är verkligen denna visdom på sin plats; det skulle praktiskt taget vara omöjligt att efter en rådgivande omröstning säga nej till väljarna i en kärnfråga rörande demokratins organisation.

Men det stötande i denna taktik blir inte mindre påtagligt därför att det är fruktan för egen maktförlust som bestämmer taktiken. Att det socialdemokratiska partiet skulle säga nej till ett förslag om folkets hörande i ett fall som detta skulle ännu för ett par årtionden sedan ha varit otroligt. Och otroliga ter sig, historiskt sett, de argument som begagnats. Man talar om folkets ombytlighet och lidelser med samma bourbonska förskräc-

kelse som högern omkring 1910. En talare förklarade rent av att man inte hade skäl att fråga folket, då det i bolag inte var vanligt att vända sig till alla aktieägare för att få ett beslut. Det är samma parallell mellan staten och ett aktiebolag för vilken den brittiska högerens ledare, lord Salisbury, klandrades på 1880-talet; nu framförs den av en svensk socialdemokrat. Konstitutionsutskottets ordförande, hr Hallén, sade för jämnt ett år sedan att man borde ha en rådgivande folkomröstning av denna typ; även han röstade i tisdags med majoriteten och sökte bortförklara det klara uttalande som han gjort utanför riksdagen.

Det oroande är, såsom särskilt professor Håstad framhöll, att den rådgivande folkomröstningen ofta kan bli meningslös och värdelös. Ja, den kan till och med kompromettera hela institutet. Då väljarnas ställningstagande inte blir avgörande, minskas intresset och viljan att komma till en bestämd ståndpunkt. Det är betecknande att inom den konservativa riksdagsmajoriteten (socialdemokrater och bondeförbundare) de mest skilda meningar uttalades om hur en rådgivande omröstning borde betraktas. I regel underströk man självfallet att denna folkomröstningsform är bra just därför att riksdagen inte behöver böja sig för folkopinionen. Men andra talare sade tvärtom: riksdagen måste följa folket, och därför kan man lika väl nöja sig med den rådgivande formen. Denna förvirring avspeglar ett verkligt dilemma; det är svårt för demokrater att säga att folkets mening bör åsidosättas, och det är svårt att avvisa den beslutande folkomröstningen utan hjälp av en så olustig deklaration.

De väsentliga skälen för en reell utvidgning av folkmakten står orubbade kvar. Riksdagen kan inte ens i de mest viktiga frågor med säkerhet ge uttryck åt folkmajoritetens mening; att välja på ett parti innebär inte att man i allt stödjer detta parti; för övrigt är partiernas propaganda så allmän och oklar att röstandet på ett parti knappast klargör den röstades ståndpunkt i en enda sakfråga. Än viktigare är att plikten att ta ställning till en bestämd fråga framkallar ett intresse,

en diskussion, en önskan att vinna saklig kunskap som gör vanliga människor till aktiva krafter i det politiska arbetet och därmed ger vitalitet åt folkstyrelsen.